Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 6, İstanbul 2011, 1-10.

16. Yy. Çağatay Şairi Sânî-Efserî'nin Şiirlerinde Ubeydullah Han

ÜZEYİR ASLAN*

Ubayd-Allah Khan "Ubaydi" in Poems of Sani-Afsari A Caghatay Poet From 16th Century

ÖZET

16. yy. Çağatay edebiyatının Şîbān Ḫān ve Bābur Şāh gibi önemli hükümdar-şairlerinden olup "'Ubeydî, Ḳul 'Ubeydî" mahlası ile şiirler yazan, hatta yazdığı hikmetler sonraki yüzyıllarda Aḥmed-i Yesevī'ninkilerle (ö. 1166) karıştırılan 'Ubeydullāh Ḫān, 15. yy.da Nevāyī'nin çabaları ile gelişmeye başlayan milli dille, yani Türkçe ile eserler yazılmasına daima destek olmuştur. Öyle ki sarayında başta ünlü Hilālī-i Çağatāyī (ö. 1532) olmak üzere pekçok şair toplanmıştı. Bu şairlerden biri de Ṣānī-Efserī'dir. Ubeydullah Han 1489'da doğdu. Babası Bahadır Mahmud Sultan, Şiban Han'ın küçük kardeşidir. 1533'te Şibanlıların hanı olduktan sonra Babur Şah ve Safevilerle savaşarak onların Maveraünnehr'deki hakimiyetlerine son verdi. Safevileri Horasan'dan çıkaramadı ise de Şiiliğin Herat ve Belh'te yayılmasını engellemiş oldu. Ubeydullah Han zamanında Hanlık eski gücüne kavuşmuştur. 1539'da Buhara'da 53 yaşında iken öldü. Musikişinas, hattat ve şairdir. Sani-Efseri ise Kerminelidir. Şairin hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Çoğu şiirlerinde "Sani" mahlasını kullanır. Nevayi tarzında şiirler yazdığından "Sani-Nevayi" olarak ünlenmiştir. Şiban Han, Babur Şah, oğlu Humayun, Ubeydullah Han ve oğlu Abdulaziz Hanların maiyetinde bulundu. Efseri, uzun süre Ubeydullah Hana hizmet etmiştir. Türkçe ve Farsça divanında onun adını sık sık zikreder. Buna göre Ubeydullah Han, Sânî-Efserî'nin gönül tahtını süsler. O, gönül ülkesinin padişahıdır. Şairin gönül bağında açan güldür. Han'ın soyu yüksek, şanı yücedir, devleti de yücedir. Şair yaşadıkça Han'ın bendesidir. Onun Ubeydullah Han'ı olduğuna göre geda sayılmaz. Şahı Ubeydullah Han olan bir kapının mensubudur. Müddeiler yüzünden arası bozulsa da şair Han'a dua etmekten geri durmaz.

ANAHTAR KELİMELER

Ubeydullah Han, Şibanlılar, Özbekler, Çağatay edebiyatı, Sani-Efseri, Nevayi, Kermine, Mir-i Arab Medresesi.

ABSTRACT

Ubayd-allah Khan is one of Caghatay khans (=kings) in 16th century and composer, calligrapher also a poet writing in three languages (Turkish, Arabic, Persian) like Shiban Khan (d. 1610) and Babur Shah (d. 1533). He is a famous poet with hikmats which are religious poems in Ahmad-i Yasavi (d. 1166)'s school, from 16th century later his hikmats were mixed with Yasavi's. He supported poets who were writing poems and books in Persian, especially Turkish lenguage, like Hilali-i Caghatayi (d. 1532) and Sani-Afsari. Ubayd-allah Khan was born in 1489 and his father is Bahadir Mahmud Sultan who is brother Shiban Khan's, so he was related to khan familiy. He was king of Uzbeks in 1533, after that fought against to Babur Shah and Safavis and put out them from Mavaraun-nahr. He died in 1539 in Bukhara while was fifty-three years old. He was a poet and his pat name is "Ubaydi, Kul Ubaydi". One of the poets who were in his court Sani-Afsari, we don't have any information about his first name, life and training, but some tazkiras inform about his birthplace that is Kermene (in Uzbekistan). Before he was in with Shiban Khan, Babur Shah, his son Humayun Padshah. From later Ubayd-allah Khan he lived more and was in Khan's son Abdal-aziz Khan's court. We don't know when he died, but guess that he lived until in middle of 16th century. Sani-Afsari mentions about Ubayd-allah Khan in some ghazals from his Turkish and Persian devans. In his opinion Ubayd-allah Khan a ruler in his heart country, a rose in his heart garden and he is a slave of Khan untill end of his life.

KEYWORDS

Ubayd-allah Khan, Caghatay khans, Uzbeks, Sani-Afsari, 16th century Uzbeks literature, Kermene, Shiban Khan, Babur Shah, Humayun Padshah, Abdal-aziz Khan, Mir-i Arab Madrasah.

* Doç.Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul *(uaslan@marmara.edu.tr)*.

1. Giriş

16. yy. Çağatay edebiyatının Şībān Ḫān ve Bābur Şāh gibi önemli hükümdar-şairlerinden olup "'Ubeydī, Ḳul 'Ubeydī" mahlası ile şiirler yazan, hatta yazdığı hikmetler sonraki yüzyıllarda Aḫmed-i Yesevī'ninkilerle (ö. 1166) karıştırılan 'Ubeydullāh Ḫān, 15. yy.da Nevāyī'nin çabaları ile gelişmeye başlayan milli dille, yani Türkçe ile eserler yazılmasına daima destek olmuştur. Öyle ki sarayında başta ünlü Hilālī-i Çaġatāyī (ö. 1532) olmak üzere pekçok şair toplanmıştı. Bu şairlerden biri de Ṣānī-Efserī'dir.

1.1. Ubeydullah Han'ın Hayatı

1489'da doğan Ubeydullah Han'ın babası Bahadır Mahmud Sultan, Şiban Han'ın küçük kardeşidir. Büyük dedesi Ebulhayr Han (ö. 1468), Maveraünnehr Özbeklerinin bağımsız, güçlü siyasi bir birlik hâline gelmelelerini sağlayan kişidir.

Şiban Hanın 1510 yılında Safeviler tarafından öldürülmesinden sonra kısa süreliğine tahta Süyünç Hoca Han, sonra da Köçkünçi Han geçmiştir. Süyünç Hoca Han Buhara'nın idaresine Ubeydullah Hana bırakmış, Köçkünçi Han da onu askeri işlerin başına getirmiştir. 1511-1539 yılları arasında Ubeydullah Han, Safevilere karşı aktif bir siyaset yürüttü ve birçok sefer düzenledi.

Köçkünçi Hanın 1530'da ölümünden sonra tahta Ebu Said geçti. Onun iki yıl sonra ölümü üzerine 1533'te Ubeydullah Han Şibanlılarının hakanı oldu. Maveraünnehr'e düzenlediği bir seferle Bâbur Şahın bölgedeki hakimiyetine son verdi. Safevilerle olan mücadelesini hanlığı süresince devam ettirdi. Onları Maveraünnehr'den çıkardı, Horasan'a yağma akınları düzenledi. Safevileri Horasan'dan çıkaramadı ise de Şiiliğin Herat ve Belh'te yayılmasını engellemiş oldu. Ubeydullah Han zamanında Hanlık eski gücüne kavuşmuştur. 1538'de Harezm Hanlığını işgal ettiyse de bir yıl sonra Harezm Şibanlıları hanlığı geri aldılar. Bundan

kısa süre sonra Ubeydullah Han 1539'da Buhara'da 53 yaşında iken öldü.

Ubeydullah Hanın Osmanlı İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurduğu bilinmektedir. Yavuz Sultan Selim'in Ubeydullah Hana gönderdiği iki, Ubeydullah Hanın cevabi bir mektubu *Feridun Beg Münşeatı*'nda kayıtlıdır (Kaya 2003: 1-2).

Ubeydullah Han musikişinas, hattat ve nakkaş olmasına rağmen daha çok şiirleri ile özellikle de hikmetleri ile meşhur olmuştur. Üç dilde, Türkçe-Arapça-Farsça, yazılmış eserleri vardır.

1.2. Sânî-Efserî'nin Hayatı ve Eserleri

Sânî-Efserî'nin hayatına dair bilgi veren kaynaklar az ve yetersizdir. Şairle ilgili ancak Fahrî-i Herâtî'nin 1522'te telif ettiği *Letāyif-nāme*'sinde ve Hasan Hâce Nisârî'nin 1566'da tamamladığı *Müẕekkir-i aḥbāb* adlı tezkiresinde kısa bilgi bulabilmekteyiz. Nisârî'ye göre şair Kerminelidir. Doğum tarihi, asıl adı, ailesi ve yetişmesine dair bilgi bulunmamaktadır. Nisârî'nin onu "Monlā Efserī" olarak anmasından (Fazlullah 1969: 300), ayrıca Türkçe şiirlerinden başka Farsça bir divanı ve Arapça şiirlerinin bulunmasından iyi bir medrese eğitimi aldığı tahmin edilebilir. Farsça divanında yer alan aşağıdaki beyitten bir süreliğine Şiban Han'ın (ö. 1510) maiyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Beyit şöyledir:

Şahan-şāh-i zamān u ḫān bin ḫānast dar-ʿālam
Ki ū farzand-i Sulṭān-i Timur bin Şāh Şībānast[1] (Y. 58b)

Beyitten hareketle Sânî-Efserî'nin 15. yy.ın son çeyreğinde doğduğunu tahmin edebiliriz. Şiban Han'ın 1510'da öldürülmesinden sonra Bâbur'un (ö. 1530) maiyetine girdi. Şairin Türkçe divanında Bâbur'un bir gazelini tahmisi ve Şah'la ilgili iki rubaisi vardır (R. 47, 48). Tahmisin ilk bendi şöyledir, benddeki ilk üç mısra Sânî-Efserî'ye, son iki mısra ise Bâbur'a aittir:

[1] Zamanın şahlar şahı, dünyada hanoğlu handır. O Timur Sultan'ın evladı Şiban Şah'tır.

Nė soray kevşerni laʿl-i ḫoş-kelāmıñ barıda
N'eyleyin firdevsni ʿālī-maḳāmıñ barıda
Nė körey gül yüzini māh-ı tamāmıñ barıda
N'ėteyin sünbülni ḫaṭṭ-ı müşk-fāmıñ barıda
Nė ḳılay ṭūbīni serv-i ḫoş-ḫırāmıñ barıda[2]

(Aslan 2007: 184, Yücel 1995: 125, G. 14.)

Rubailerden ilkinin başlığı "Ḥammām taʿrīfinde kim Ḫażret-i Salṭanat-şiʿārī Bābur Pādşāh Bostānserāda yasatıp ėrdiler" şeklinde olup Bâbur'un isteği üzerine kaleme alındığı ifade edilmektedir (Aslan 2007: 199). Bâbur'un ölümünden sonra tahtta geçen Humayun için de bir gazeli olan (G. 15) şairin 1533 yılından itibaren Ubeydullah Han'ın (ö. 1539) Buhara'daki sarayında bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Nisârî, onun uzun süre Ubeydullah Han'a hizmet ettiğini söyler (Fazlullah 1969: 300). Şair, Türkçe divanında en çok bu Han'ın adını anmaktadır. Aşağıdaki beyit, Han'ın tahtta çıkışı münasebetiyle yazılmıştır:

Bi-ḥamdi-llāh ki ẓulm u küfr bī-nām u nişān boldı
Şeh-i dīn ḫusrev-i ġāzī ʿUbeydu-llāh Ḫān boldı[3] (G. 299/1)

Ubeydullah Han'ın 1539'da ölümü üzerine yerine geçen, aynı zamanda "ʿAzīzī" mahlası ile şiirler de söyleyen (Alışık 2009: 7-20) oğlu Abdulaziz Han (ö. 1550) için de bir gazeli bulunan (G. 12) şair, 1570'li yıllara kadar yaşamış olmalıdır, zira 1566'ta kaleme alınan *Müẕekkir-i aḥbāb*'da onun ölmüş olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Yine şairin divanında yer alan Mir-i Arab gazelinden hareketle onun, Hz. Muhammed (ö. 632)'in soyundan gelen ve 16. yy.da Buhara'da yaşayan bir sofiye intisap ettiğini tahmin edebiliriz. Ubeydullah Han aynı sofi adına bir medrese yaptırmıştır. Sânî-Efserî de Buhara'da ölmüş olup mezarı bu medresenin haziresinde olabilir.

---

[2] Hoş sözlü dudağın varken kevseri niye sorayım, yüce makamın varken cenneti neyleyim, dolunay yüzün varken gülü niye göreyim, misk renkli ayva tüyün varken sünbülü ne edeyim, hoş salınışlı servi boyun varken tubayı ne yapayım?

[3] Çok şükür Gazi Padişah Ubeydullah Han dinin başı oldu, zulüm ile küfür ortadan kayboldu.

Sânî-Efserî, Herâtî'ye göre "mutaassıp bir sünni" (Hekmat 1945: 163), Nisârî'ye göre ise "silk-i mukarrebân"dan bir velidir ve şiirleri "merġūb: beğenilmiş"tir (Fazlullah 1969: 300).

Şairin Türkçe ve Farsça olmak üzere iki divanı vardır. Ayrıca her iki divanında Arapça şiirleri yer almaktadır. Şair Türkçe ve Farsça şiirlerinin çoğunda, Arapça şiirlerinin ise tamamında "Ṣānī"yi; az sayıdaki şiirlerinde de "Efserī"yi mahlas olarak kullanmaktadır. Nisârî, onun "Ṣānī-Nevāyī: İkinci Nevâyî" olarak tanındığını belirtir (Fazlullah 1969: 300). Nitekim şairin, Türkçe divanda Nevâyî'nin bir gazelini tahmisi bulunmaktadır. Tahmisin ilk bendi şöyledir:

Derdā ki derd-i ʿışk ile bīmār mėn yene
Eyvāy kim şikeste vü efgār mėn yene
Vā ḥasretā ki zār mėn ü ḫᵛār mėn yene
Heyhāt kim birev ġamıdın zār mėn yene
Feryād kim belāġa giriftār mėn yene[4]

(Aslan 2007: 185, Kut 2003: 418, G. 568)

Şair "Ṣānī"yi Nevâyî tarzını benimsemiş olması dolayısıyla tehallüs etmiş olmalıdır. Türkçe divanda yer alan bir gazelden anlaşıldığına göre Mirza Sultan Ali tarafından verilen "Efserī" mahlasını ise sonradan almıştır. Gazelin ilgili beyitleri şöyledir:

Efserīġa yaḫşı at bėrdiṉg çıḳardıṉg yaḫşı at
Kām-rān bolġay-sėn ü ʿālem be-kām olġay saṉga
Ḫusrev-i mülk-i ʿināyet Mīrzā Sulṭān ʿAlī
Tā cihān bolsa ḥużūr u iḥtirām olġay saṉga[5] (G. 22/6, 7)

Türkçe divandaki 326 gazelden ancak 21'i bu mahlas ile yazılmıştır. Ayrıca 1540'ta tahtta geçen Abdulaziz Han için kaleme alınmış gazelde de bu mahlas kullanılmaktadır. Farsça divanda ise aynı mahlas yalnız 3 gazelde kullanılmıştır.

[4] Yazık ki yine aşk derdiyle hastayım, eyvah ki yine gönlü kırık ve yaralıyım, eyvah yazık ki yine ağlayıp inlemedeyim, ne yazık ki birinin gamıyla ağlıyorum, ağlıyorum ki yine bir belaya düşmüşüm.

[5] Efserî'ye güzel ad verdin, güzel ad çıkardın, isteğine kavuş, dünya halkı da sana kavuşsun. Ey inayet ülkesinin padişahı Mirza Sultan Ali! Kıyamete kadar mutluluk ve saygı senin olsun.

Bu çalışmada Sânî-Efserî'nin Türkçe ve Farsça divanlarında adı sıklıkla anılan Ubeydullah Hanın şiirlere nasıl konu edildiği üzerinde durulmuştur. Türkçe şiirler için Ü. Aslan (2007)'ın çalışması, Farsça şiirler için ise şairin yazma hâlindeki divanı esas alınmıştır. Yaptığımız çalışmaya göre şair, Han'ı şu şekilde değerlendirmektedir: Ubeydullah Han, Sânî-Efserî'nin gönül tahtını süsler. O, gönül ülkesinin padişahıdır. Şairin gönül bağında açan güldür. Han'ın soyu yüksek, şanı yücedir, devleti de yücedir. Şair yaşadıkça Han'ın bendesidir. Onun Ubeydullah Han'ı olduğuna göre geda sayılmaz. Şahı Ubeydullah Han olan bir kapının mensubudur. Müddeiler yüzünden arası bozulsa da şair Han'a dua etmekten geri durmaz.

2. Sânî-Efserî'nin Şiirlerinde Ubeydullah Han

Sânî-Efserî, Türkçe ve Farsça divanlarında en çok Ubeydullah Han'ın adını zikreder. Türkçe divanda 14 gazel, 1 rubai, 1 lugaz ve 1 ferdde; Farsça divanda ise 7 gazel, 1 rubai ve 1 Arapça şiirde Han'dan söz eder. Bunun sebebi, yukarıda da ifade edildiği gibi uzun süre onun maiyetinde bulunması olmalıdır.

Şair gönül tahtını can ile süslemektedir, çünkü orada Ubeydullah Han vardır. Şöyle der:

Ḳılur-mėn cān bilen ārāste körŋglüm serīrini
Ki bardur Şāh Ebū'l-ġāzī ʿUbeydu-llāh Ḫān anda[6] (G. 3/2)

Ubeydullah Han, yüce bir mekan olan gönül ülkesinin şahıdır, oraya başka padişah gerekmez.

Sulṭān ʿUbeyd Ḫān şeh-i ʿālī-mekān ėrür
Körŋglüm içinde özge kişige mekān ėmes[7] (G. 120/5)

Ubeydullah Han, şairin gönül bağında açmış bir güldür.

Çūn ġonca kard dar-dil-i man ḫanda **Şāniyā**
Sulṭān ʿUbayd Ḫān gul-i ḫandān-i bāġ-i dil[8] (Y. 14a)

---

[6] Gönül tahtını can ile süslemedeyim, çünkü Ebul-gazi Ubeydullah Han oradadır.

[7] Ubeydullah Han yüce makamın padişahıdır, gönlüm başka kişiye mekan olmaz.

[8] Ey Sânî! Gönlümdeki gonca açmıştır, zira gönül bağının açan gülü Sultan Ubeyd Han'dır.

Ubeydullah Han'ın soyu yüksek, şanı yücedir, dolayısıyla devleti de yüce olacaktır.

Ḫān-i ġāzī şah-i ʿālī-nasab-i ʿālī-şān
Dārad az-luṭf-i Ḫudā dovlat-i ū-rā ʿālī[9] (Y. 35a)

Böyle padişaha ömür oldukça candan kul olmalıdır.

Banda-i Ḫān şudaʾīm az-dil u cān çūn **Ṣānī**
Tā buvad ʿomr ba-cān bandagī-i Ḫān ba-kunīm[10] (Y. 31a kıyıda)

Şair bir geda, bir dilenci olsa da onun Ubeydullah Han'ı vardır, dolayısıyla dilenci sayılmaz.

Aṇga dėme ki gedā-sėn ḳanı sėniṇg şāhıṇg
Ki bar Ḫusrev-i ġāzī ʿUbeyd Ḫānı anıṇg[11] (G. 149/5)

Şairin bulunduğu yüce kapının sahibi Ubeydullah Han'dır.

Ba-ngar canāb-i ʿālī-i **Ṣānī** ki dar-cihān
Sulṭān ʿUbayd Ḫān şah-i ʿālī-canāb-i ūst[12] (Y. 9b)

Şair ölse, sonra dirilse ölüsü de dirisi de yine Ubeydullah Han'la birliktedir.

Cānım yene ol serv-i ḫırāmān biledür
Bī-çāre körṇgül ėşigide cān biledür
Ger ölsem eger tirilsem ölük tirigim
Ḫān-ı ġāzī-i ʿUbeyd Ḫāḳān biledür[13] (R. 330)

Şair'e göre dünyada velilik işareti en çok Ubeydullah Han'da görülmektedir.

---

[9] Gazi Han soyu yüksek, şanı yüce bir padişahdır; Tanrı'nın lutfuyla onun devleti de yüce olur.

[10] Sânî gibi canu gönülden Han'ın kulu olmuşuz, ömür oldukça Han'ın candan bir kulu olalım.

[11] Ona: Sen dilencisin, hani senin şahın? deme, çünkü onun Gazi Ubeydullah Hanı var.

[12] Sânî'nin (bulunduğu) yüce dergaha bak! Dünyada o yüce eşiğin padişahı Ubeyd Han'dır. Diğer Farsça örnekler için bk. *Farsça divan* (Y): 37b, 53b, 58a, 69b, 84a.

[13] Canım yine o salınan servi ile birliktedir, çaresiz gönül candan onun eşiğindedir, ister öleyim ister yaşayayım ölüm de dirimde Gazi Han Ubeydullah Hakan ile beraberdir.

Köp körüp mėn **Ṣānī** āṣār-ı velāyet dehr ara
Şāh Ebū'l-ġāzī ʿUbeydu-llāh Bahādır Ḫānda mėn[14] (G. 215/5)

Şiirinin kıymetini Ubeydullah Han bilse başka nüktedana gerek yoktur.

Kėrekmes **Ṣānī** eşʿārıġa özge nükte-dān hergiz
Ebū'l-ġāzī ʿUbeydu-llāh Ḫān-ı nükte-dān bolsa[15] (G. 243/5)

Şairin hakanı Ubeydullah Han olduğuna göre şiirde Türk şair Hakânî-i Şirvânî (ö. 1199) gibi olsa buna şaşılmaz.

Şiʿrde **Ṣānī** eger Ḫāḳānī dėk bolsam nė taŋg
Ḫusrev-i ġāzī ʿUbeydu-llāh Ḫāḳāndur maŋga[16] (G. 26/5)

Davacı, inatçı rakip şairi sahib-kıran olan Ubeydullah Han'dan uzaklaştırmıştır.

Saldı yıraḳ **Ṣānī**-i miskīnni müddeʿī
Sulṭān ʿUbeyd Ḫān şeh-i ṣāḥib-ḳırānı yoḳ[17] (G. 133/6)

Şairin bu müddei rakipler yüzünden Ubeydullah Han'ın katında bir değeri de kalmamıştır.

Ṣānī it dėk-sėn ʿUbeydu-llāh Ḫānınŋ ḳaşıda
Bolmaġunŋdur ādemī hergiz sėn anınŋ ḳaşıda[18] (G. 8/1)

Yine de şair Han için hayır duada bulunmaktan geri durmaz. Cihan durdukça onun taç ve devletle akranlarından üstün olmasını diler.

---

[14] Ey Sânî! Dünyada ben Ebul-gazi Ubeydullah Bahadır Handa pekçok velilik eseri görüyorum.

[15] Nükteden anlayan Ebul-gazi Ubeydullah Han olduktan sonra Sânî'nin şiirlerine asla başka nüktedan gerekmez.

[16] Ey Sânî! Şiirde Hâkânî gibi olsam şaşılmaz, zira Gazi Padişah Ubeydullah benim hakanımdır.

[17] İddiacı miskin Sânî'yi uzaklaştırdı, onun için sahip-kıran olan Sultan Ubeyd Hanı yok.

[18] Ey Sânî! Ubeydullah Hanın yanında it gibisin, sen onun karşısında bir adam değilsin.

Tā cihāndur tāc u devlet birle bolġay ser-firāz
Şāh ebū'l-ġāzī ʿUbeydu-llāh Ḫāḳānıŋ sėniŋ[19] (G. 150/5)

Sânî-Efserî'nin Türkçe divanında yer alan 43 lugazdan ilki "Luġaz-ı ādem" başlığını taşıyan lafzî bir lugaz olup 10 beyitten müteşekkildir ve cevabının Ubeydullah Han olduğu 8. beyitte açıkça ifade edilmektedir. Beyit şöyledir:

Ḫudāvendā şehen-şāhī kim atı
Ebū'l-ġāzī ʿUbeydu-llāh Ḫāndur[20] (L. 1/8)

Sânî-Efserî, Nevâyî tarzında şiir yazmakla birlikte muhtemelen Ubeydullah Han'ın etkisi ile çok az sayıda hikmetler de kaleme almıştır (Aslan 2007: 80-81). Şairin bir hikmet gazeli aşağıdadır:

Ḥikmet Ġazeli

Künc-i miḥnet istese ʿāşıḳ körŋül vīrān kėrek
Maʿşūḳınıŋ yolıġa tofraḳ bile yeksān kėrek
Bende'ī kim bėliġa baġlar kemer ḫıdmet üçün
Ḫvācesiniŋ ḳulluġıda bende-i fermān kėrek
Her kim öz nefsi üçün ʿālemde sulṭānlıḳ tiler
Bolsa ʿālem ḫusrevi öz nefsiġa sulṭān kėrek
Kim tiler körŋli bile nūr-ı tecellī közide
Körŋli ḫūn-efşān bolup hem közleri giryān kėrek
Şānī yarŋlıġ her kişi kim bar-durur Tėŋri ḳulı
Ol yaḳīn közi bile ḫvācesiġa ḥayrān kėrek[21]

[19] Senin Ebul-gazi Ubeydullah Hakanın cihan durdukça taç ve devletle akranından üstün olsun. Başka dua örnekleri için bk. Aslan 2007: G. 161/6, 320/6, F. 44.

[20] Bir padişah, şahlar şahı ki onun adı Ebul-gazi Ubeydullah Handır.

[21] Âşık mihnet köşesi arıyorsa gönlü yıkık olmalı. Sevgilisinin yolunda toprak olmalı. Hizmet için beline kemer bağlayan bir kul, hocasının fermanına hazır olmalı. Dünyada kendisi için sultanlık isteyen dünya padişahı bile olsa nefsine hükmetmeli. Gönlünde ve gözünde tecelli nuru olsun isteyenin gönlü kan saçmalı, gözleri ağlamalı. Sani gibi Tanrı kulu olan her kişi aynel-yakin hocasına hayran olmalı.

Sonuç

16. yy. Çağatay şairlerinden olan Sânî-Efserî, uzun süre hizmetinde bulunmuş olması dolayısıyla şiirlerinde sıklıkla Ubeydullah Han'ın adını anar. Aynı zamanda şair olan Ubeydullah Han'ı sanatından ziyade devlet adamı kimliği ile şiirlerinde konu edinir. Buna göre Ubeydullah Han, Sânî-Efserî'nin gönül tahtını süsler. O, gönül ülkesinin padişahıdır. Şairin gönül bağında açan güldür. Han'ın soyu yüksek, şanı yücedir, devleti de yücedir. Şair yaşadıkça Han'ın bendesidir. Onun Ubeydullah Han'ı olduğuna göre geda sayılmaz. Şahı Ubeydullah Han olan bir kapının mensubudur. Müddeiler yüzünden arası bozulsa da şair Han'a dua etmekten geri durmaz. Sânî-Efserî'nin şiirleri Nevâyî tarzında (klasik tarz) olmasına karşın yine Ubeydullah Han'ın etkisi ile çok az sayıda hikmet de kaleme almıştır.

Kaynaklar

ALIŞIK, Gülşen Seyhan (2009), "Müzekkir-i Ahbâb'a Göre Abdül-'azîz Hân ve Doğu Türkçesi ile Bir Şiiri", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,* C. 6, S. 4, Aralık, s. 7-20.

ASLAN, Üzeyir (2007), Ubeydullah Han (ö. 1539) Şairi Sânî ve Türkçe Divanı, Konya: Palet Yayınları.

FAZLULLAH, Sayed Muhammad (1969), Mudhakkir-i Ahbab (Remembrencer of Friends) of Khwaja Baha al-din Hasan Nithari Bukhari, New Delhi.

HEKMAT, Ali Asghar (1945), The Majalis un-Nafais "Galaxy of Poets" of Mir Ali Shir Navai Two 16th Century Persian Translations, Teheran: Bank Melli Pres.

KAYA, Ünal (2003), Doğu Türk Yazı Dili ve Edebiyatı Araştırmaları I: Kul Ubeydi (XVI. Yüzyıl) ve Kul Şerif (XVII), Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

KUT, Günay (2003), Ali Şir Nevayî, Garâibüs-sıgar, İnceleme-Karşılaştırmalı Metin, Ankara: Türk Dil Kurumu yayını.

SÂNÎ-EFSERÎ, *Farsça Divan,* Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Nr. 43/811, 89 yk.

YÜCEL, Bilal (1995), *Babür Divanı, (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım),* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi yayını.

View publication stats